...दीनां सत्तापीत्यमेव ताभ्यामङ्गीकर्त्तुमुचिता तादृश-व्यवहारनियममात्रेणैव कथाप्रवृत्त्युपपत्तेः प्रमाणादिसत्ता-मभ्युपेत्यापि तथा व्यवहारनियमव्यतिरेके कथाप्रवृत्तिं विना तत्त्वनिर्णयस्य जयस्य वाऽभिलषितस्य कथकयोर-पर्य्यवसानात् । नापि तृतीयः लोकव्यवहारो हि प्रमा-णव्यवहारो वा स्यात् पामरादिसाधारणव्यवहारो वा । नाद्यः । विचारप्रवृत्तिमन्तरेण तस्य दुर्न्निरूपत्वात् तद-र्थमेव च पूर्व्वं नियमस्य गवेषणात् । नापि द्वितीयः शरीरात्मतादीनामपि तथा सति भवता स्वीकर्त्तव्यताऽऽपा-तात् । पश्चात्तद्विचारबाध्यतया नाभ्युपेयतइति चेत् तर्हि प्रमाणादयोऽपि यदि विचारबाध्या भविष्यन्ति तदा नाभ्यु-पेया एव अन्यथा तूपगन्तव्या इति लोकव्यवहारसिद्धतया सत्त्वमभ्युपगम्यतइति तावन्न भवति । नापि चतुर्थः यादृ-शोभवता प्रमाणादीन्यभ्युपगम्य व्यवहारनियमः कथाया-मालम्ब्यते तस्यैव प्रमाणादिसत्त्वासत्त्वानुसरणोदासीनै-रस्माभिरप्यवलम्बनात् । तस्य यदि मां प्रति फलातिप्र-सञ्जकत्वं तदा त्वां प्रत्यपि समानः प्रसङ्गः" ।

"वाद्युक्तसाध्यनियमच्युतोऽपि कथकैरुपाधिरुद्भाव्य" अनु० चि० । २कथोपजीविनि नाटकाचार्य्ये कथाप्राणे । शब्दरत्ना० ।

कथङ्कथिक त्रि० कथङ्कथमिति, प्रष्टृत्वेनास्त्यस्य कथम् कथम् +वा०ठन् टिलोपः । कथं कथमिति प्रश्नकारके । तस्यभावः तल् । कथङ्कथिकता पृच्छायां स्त्रीं हेमच० ।

कथङ्कारम् अव्य० कथम्+णमुल् ।१कथंकृत्वेत्यर्थे "कथङ्कारमना-लम्बा कीर्त्तिर्द्यामधिरोहति" माघः "अन्यथैवं कथमित्थं-सु सिद्धाप्रयोगश्चेत्" पा० सिद्धाप्रयोगः व्यर्थत्वात् प्रयो-गानर्हः" सि०कौ० उक्तेः अनर्थकात् कृञः णमुल् । २कथमित्यर्थे च ।

कथञ्चन अव्य० कथम्+चन मुग्धबोधः "असाकल्ये तु चि-च्चन" इत्यमरोक्तेः पा०तादृशप्रत्ययाभावात् चन शब्दे-अच् । कथम् चनअसकलमिति पदद्वयमिति भेदः । चनशब्दे विवृतिः । १असकले २कथमित्यर्थे एकांशेनेत्यर्थे च । "न विभागः कथञ्चन" स्मृतिः । "न वै जनोजातु कथञ्चन व्रजेत्" भाग०१,५,२०। "अनतिक्रमणीयो हि विधी रा-जन् कथञ्चन" भा० स्त्री०८अ० । "पदार्थः पदशा-न्वेति विभागे न कथञ्चन" हरिकारिका ।

कथञ्चित् अव्य० । कथम+चित् मुग्धबो० पा०न चित् प्रत्ययः "किन्तु चिदव्यय" असाकल्ये चिच्चन इत्यमरोक्तेः।"किं वृत्तं चिदुत्तरम्" पा०उक्तेश्च पदद्वयमिदम् । १असाकल्यान्विते कथमित्यर्थे २कष्टेनेत्यर्थे च "अधःकथञ्चिद्धृतभूमिभागः" कुमा०।"कथञ्चित् फणिनां गणैरधः" माघः। ततः स्वार्थे विनया०ठक् तान्तत्वात् क । कथञ्चित्कः। कष्टभवे त्रि० ।

कथन्ता स्त्री कथम्+भावे तल् । किंप्रकारतायाम् ।

कथम् अव्य० किम्+प्रकारार्थे थमु कादेशश्च । कस्मिन् प्रका-रेइत्यर्थे । "सानुबन्धाः कथं न स्युः सम्पदोऽपि निरा-पदः" रघुः "अवाप्यते वा कथमन्यथा द्वयं तथाविधं प्रेम पतिश्च तादृशः" कुमा० "कथं नु शक्योऽनुनयो महर्षेः" रघुः "सा प्रक्रिया या कथमित्यपेक्षा" मीमा० तत्र "कथमितीतिकर्त्तव्याकाङ्क्षा" कात्या० १, २,१८सू०भा० कर्कः । प्रसङ्गात् तत्र कुत्र कर्मणि कथमाकाङ्क्षोत्था-प्येतिकर्त्तव्यरूपाङ्गस्यापेक्षास्ति कुत्र वा नास्ति तदेतत् कात्यायनसूत्रभाष्ययोर्दर्शितमत्र प्रदर्श्यते । "अथेदं विचा-र्यते द्विप्रकारं कर्म नित्यं काम्यं च तत्र नित्यं प्रकृत्येदं विचार्यते किं सर्वाङ्गोपेतं कर्त्तव्यम् ? उत यावन्त्यङ्गानि कर्त्तुं शक्नोति तावद्भिरङ्गैरुपेतमिति ? किं तावत् प्राप्तम् ? सर्वाङ्गोपेतमेव कर्त्तव्यमिति कुतः? भावनांशस्य कथम्भावस्य सर्वैरङ्गैः परिपूरणेन सर्वाङ्गोपेतस्यैव प्रधानस्य फल-वत्त्वात् अन्यथा अङ्गाम्नानस्य वैयर्थ्यापत्तेः तस्मात् सर्वाङ्गोपेतमेव कर्त्तव्यमित्येवं प्राप्तआह । "विगुणे फल-निर्वृत्तिरङ्गप्रधानभेदात्" कात्या०१,२,१८,सू० "नित्यक-र्मणि अग्निहोत्रदर्शपूर्णमासादिके विगुणेऽपि अङ्गहीनेऽपि कृते फलनिर्वृत्तिः प्रत्यवायपरिहाररूपस्य फलस्य नि-ष्पत्तिर्भवत्येव अङ्गप्रधानभेदात् यतोऽङ्गानि च प्र-धानानि च भिन्नानि नित्येषु चेतिकर्त्तव्यता नास्ति । कुत इतिकर्त्तव्यता नास्ति ? अपूर्वाभावात् अपूर्वप्रयुक्ता हीति कर्त्तव्यता, सा च तस्मिन्नसति न भवितुमर्हति कथम् अपूर्वा-भावः ? फलाभावात् कालान्तरभाविफलसिद्ध्यर्थं ह्यपूर्वं क-ल्प्यम् तच्चासति फले कल्पयितुं न शक्यते तस्मात् नित्येषु यागस्यैव भाव्यत्वम् न फलस्य। तस्मात् पौर्णमास्याममावा-स्यायां वाग्निमुद्दिश्य पुरोडाशस्त्यक्तव्य इत्येतदुपदिश्यते तेन दृष्टार्थानि यान्यङ्गानि संनिपत्योपकारकाणि यैर्विना प्रधानभूतयागनिष्पत्तिर्न भवति, अन्यथानुपपत्त्या, ताव-द्भिरुपेतं प्रधानं कर्त्तव्यम् नाङ्गानि । अङ्गाम्नानि तु का-म्यप्रयोगार्थम् । अतोऽग्निकालपुरोडाशमात्रमादर-णीयम् अन्यदङ्गजातमदृष्टार्थं नादरणीयमिति । कथं तर्हीदृशे निष्फले पुरुषस्य प्रवृत्तिः ? इति चेत् उच्यते प्रत्य-